

เอกลักษณ์วัฒนธรรมลายผ้าของชาวล้านนาสมัยพระราชนยาเจ้าดารารัศมี

The Uniqueness of the Fabric Pattern Culture of the Lanna People during the Reign of Princess Dararasmi

ศุศราภรณ์ แต่งตั้งลำ^{1*}Susaraporn Tangtenglam¹¹ คณะอุตสาหกรรมบริการ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน

1 หมู่ 6 ตำบลกำแพงแสน อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม 73140

¹ Faculty of Hospitality Industry, Kasetsart University, Kamphaeng Saen Campus

1 Moo 6 Kamphaeng Saen District, Nakhon Pathom Province, 73140, Thailand

รับบทความ: 21 กุมภาพันธ์ 2567

ปรับปรุงบทความ: 22 เมษายน 2567

ตอบรับตีพิมพ์บทความ: 29 เมษายน 2567

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลายผ้าของชาวล้านนา ผ่านการใช้ภาพแทนตัวตนของพระราชนยาเจ้าดารารัศมี แนวคิดในการศึกษาสัมพันธ์กับการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นและประวัติศาสตร์ท้องถิ่น โดยใช้วิทยาทางประวัติศาสตร์ ศึกษาจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องซึ่งเป็นหลักฐาน ขั้นปฐมภูมิ และหลักฐานทุติยภูมิ วัตถุประสงค์ในการศึกษาลายผ้าของชาวล้านนาสมัยพระราชนยาเจ้าดารารัศมี การศึกษาจุดเริ่มต้นของชุดผ้าเมืองและอิทธิพลทางความคิด เมืองจากเชียงใหม่ “ผ้าทอพื้นถิ่นล้านนา” เป็นเรื่องราวที่กล่าวถึงการทอผ้าที่มีมาแต่โบราณ ซึ่งถือได้ว่าเป็นภูมิปัญญาของคนล้านนา เริ่มจากเจ้าดารารัศมีได้ถ่ายทอดวิชาการทอผ้าให้กับประชาชนที่สนใจ โดยสมัยก่อนชาวบ้านปลูกฝ้ายเพื่อใช้เท่านั้น ต่อมามีการปรับเปลี่ยนวิชาการทอผ้าให้กับประชาชนที่สนใจ โดยมีการพัฒนาเป็นผ้าทอลายต่างๆ เช่น จังหวัดลำพูน ทอผ้าลายยกดอกลายดอกพิกุล จังหวัดน่าน ทอผ้าลายน้ำ้าไหล ซึ่งถ่ายทอดมาจากไทลื้อ จังหวัดแพร่ มีผ้ามื้อห้อม จังหวัดแม่ฮ่องสอน ทอผ้าลายงู อำเภอแม่แจ่ม ทอผ้าลายตีนจก และยังมีลายอื่นๆ อีกมากมาย เช่น ลายสร้อยดอกพร้าว สร้อยดอกหมาก ลายราชวัตร ลายเกริดเต่า เป็นต้น

* ผู้เขียนหลัก (อาจารย์ ดร. คณะอุตสาหกรรมบริการ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน)

อีเมล: susaraporn.n1982@gmail.com

คำสำคัญ

เอกลักษณ์วัฒนธรรม ลายผ้าของชาวล้านนา สมัยพระราชาญาเจ้าดารารัศมี

Abstract

This academic article aims to study the fabric patterns of the Lanna people. Through the use of an image representing the identity of Princess Dararasami. The concept of education is related to the preservation of local culture and local history. Using historical methodology Study from relevant research documents which are evidence. Primary and secondary evidence The objective is to study the fabric patterns of the Lanna people during the period of Princess Dararasami consort. A study of the beginnings of the city cloth dress and its influence on ideas City from Chiang Mai. The research results found that Lanna Local Woven Fabrics" is a story that talks about weaving that has existed since ancient times. which can be considered the wisdom of the Lanna people Starting with Chao Dararasami passing on the knowledge of weaving to interested citizens. In the past, villagers grew cotton only for use. Later, when received the transmission from Chao Dararasami It has developed into various patterns of woven fabric, such as Lamphun Province weaving cloth with Yok Dok pattern, Dok Phikun pattern, Nan Province weaving cloth with Nam Lai pattern. which was passed down from Tai Lue, Phrae Province, with Mor cloth covering it Mae Hong Son Province weaves snake pattern cloth. Mae Chaem District weaves tin jok pattern cloth. And there are many other patterns, such as the Phrao flower necklace pattern, areca flower necklace pattern, Ratchawat pattern, turtle scale pattern, etc.

Keywords

Uniqueness, Fabric pattern, Princess Dararasmi

บทนำ

เป็นที่ทราบกันโดยทั่วไปแล้วว่า กลุ่มชนที่อาศัยอยู่ในดินแดนล้านนามอยู่หลายกลุ่มหากาชเชื้อชาติ คนล้านนาและเชียงใหม่จะเรียกตนเองว่า เป็นคนไทยหรือคนไต บางคนก็เรียกตนเองว่า คนเมือง ซึ่งสันนิษฐานว่า สมัยก่อนดินแดนล้านนาเคยตกเป็นเมืองขึ้นของพม่า ครั้นเมื่อมีคนพม่าเข้ามาปะปนอยู่มาก ชาวพื้นเมือง เชียงใหม่เดิมจึงได้คิดคำเรียกตนเองใหม่ว่าเป็น คนเมือง บางท่านก็ว่าคำว่า คนเมืองเป็นการประการศยืนยันว่า ตนเองเป็นคนในเมืองที่มีความเจริญทางวัฒนธรรม หลังจากที่ล้านนาได้กลับฟื้นฟื้นชีวิตอีกครั้งหลังการ gob กู้ บ้านเมืองของพระเจ้ากาวิละ ในยุคนั้นบ่าว่าเป็นการรวมผู้คนจากต่างถิ่นให้เข้ามาอาศัยอยู่ในเชียงใหม่ อัน

ถือเป็นยุคที่ว่า เก็บผักใส่ เก็บข้าสเมือง พระเจ้าวิลลได้ภาตต้อนผู้คนจากภาคเหนือของพม่าทั้งจากเมืองลือ เมืองเขิน เมืองยอง เมืองไตและยังรวมไปถึงบางส่วนของสิบสองปันนาให้เข้ามาอยู่ในเชียงใหม่และลำพูน ในยุคนี้เองทำให้ผู้คนในเชียงใหม่มีหลายเชื้อชาติพันธุ์ คนพื้นเมืองเชียงใหม่เดิมที่มีเชื้อชาามา จากลัวะและไทย วนค่อย ๆ หายไปจากสังคมเมือง แต่ยังมีบางส่วนหลงเหลืออยู่ตามหมู่บ้านในชนบทแบบอาเภอแม่แจ่ม คนเมืองที่อาศัยอยู่ในตัวเมืองเชียงใหม่เองกลับไม่ใช่คนพื้นเมืองด้วยเดิม ทว่าเป็นกลุ่มชนที่อพยพเข้ามาอยู่ที่หลังอันได้แก่ ชาวลือ ชาวไท ชาวเขิน ชาวยอง เป็นต้น

หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองปี พ.ศ.2475 ประชาชนชาวเชียงใหม่หันมาสนใจวัฒนธรรมจากตะวันตกกันมากขึ้น จะสังเกตได้ว่าช่วงเวลานี้มีการปฏิรูปการเมืองการปกครอง ปฏิรูประบบเศรษฐกิจและสังคมใหม่ ขณะเดียวกันมีชาวต่างชาติเดินทางเข้ามายังเชียงใหม่มากขึ้น ดังนั้นร้านค้าของคนเมืองที่เป็นอาคารไม้สักต่าง ๆ ได้แปรเปลี่ยนเป็นอาคารพาณิชย์รูปทรงแบบฝรั่งมากยิ่งขึ้น การแต่งกายของชาวเชียงใหม่จากที่เดยนุ่งชินก็หันมา尼ยมสวมใส่กระโปรงและเสื้อผ้ารูปทรงตะวันตก ทิศทางการเจริญเติบโตของเมืองเชียงใหม่ รุดหน้าไปอย่างรวดเร็ว เพียงไม่กี่สิบปีให้หลังมีอาคารพาณิชย์สูงนับสิบชั้นผุดเกิดขึ้นรากกับดอกเห็ด นักวิชาการหลายท่านได้แสดงความคิดเห็นว่า เชียงใหม่ในอีก 20 ปีถัดไปจะต่างกับกรุงเทพมหานคร และที่สำคัญอนาคตของเชียงใหม่ที่รุดหน้าจนแบบจะฉุดไม่อยู่นี้กำลังทำให้วัฒนธรรมบางอย่างของเมืองสูญหายไปด้วย นั่นก็คือการดำรงชีวิตและการแต่งกายที่นับวันจะหายไปจากความทรงจำ

เป็นเรื่องที่น่ายินดีว่าหลายปีมานี้กระแสแห่งการหวนคืนธรรมชาติและการดำรงอยู่ของคนเมืองในอดีต กำลังได้รับความสนใจจากนักวิชาการและประชาชนเป็นจำนวนมาก มีหลายกลุ่มพยายามหันวิจัยงานออกแบบสนับสนุนวัฒนธรรมแบบล้านนาด้วยการพร้อมใจกันแต่งกายย้อนยุคในโอกาสงานเทศกาลต่างๆ นั่นว่าเพื่อเป็นการอนุรักษ์รากชาประจำตนและวัฒนธรรมของคนเมืองเอาไว้ไม่ให้สูญเสีย แม้ว่าจะแต่งกายของคนเมืองล้านนาจะกำลังได้รับความนิยมไม่นานนัก แต่การได้รีเมตันนับเป็นเรื่องที่น่ายินดี ผ่านทางนิยมซึ่งชอบเป็นอย่างยิ่งเมื่อโอกาสได้พบเห็นผู้หญิงชาวเชียงใหม่แต่งกายด้วยผ้าชิ้น เกล้ามมวยปักด้วยดอกรไม้

การแต่งกายของคนเมืองล้านนาในอดีตที่ผ่านมาสันนิษฐานกันว่า จะนิยมทอผ้าฝ้ายและผ้าไหมขึ้นเพื่อใช้เป็นเครื่องนุ่มห่มสำหรับถวายพระภิกษุสงฆ์ หรือให้เป็นทานแก่ผู้ยากจน ตลอดจนเป็นสินค้าสำหรับส่งไปขายยังอาณาจักรอื่นๆ ผ้าที่เชื่อกันว่าทอขึ้นใช้ในสมัยนั้นได้แก่ ผ้าสีจันทน์ขาว ผ้าสีจันทน์แดง ผ้าสีดอกจำปา ผ้าธรรมดาและผ้ากัมพล เป็นต้น

เมื่อชาวล้านนานิยมการสักตามตัวในสมัยรัตนโกสินทร์นั้น ชาวล้านนามักจะไม่สวมเสื้อ นอกจานในการแต่งตัวเต็มยศ โดยที่ว่าไปผู้ชายจะสักยันต์ตามตัวนุ่งผ้าตื้อย ซึ่งเป็นผ้านุ่งขนาดต่างๆ กัน โดยจะม้วนชายผ้าเป็นเกรียวสอดระหว่างขา ซึ่งเป็นการนุ่งแบบเดียวกับการถกเขมรและโจรกระเบน นิยมใช้ผ้าคล้องให้ล่และโพกหัว ส่วนผู้หญิงจะนุ่งชิ้นลายขาวเกือบคล่อมเท้า ท่อนบนมีผ้าฝืนหนึ่งวัดล้อมคอ พันหน้าอก หรือ พาดป่า เกล้ามมวยกางทรงศรีษะปักปิ่นไว้ที่ผ้า หญิงชาวล้านนาจะนิยมห่มผ้าเนื้องแบบสีใบเรียกว่า ห่มผ้า สะหวายแล่ง นุ่งผ้าชิ้น ส่วนผู้ชายจะนุ่งผ้าตื้อยขนาดยาวแบบโจรกระเบน สวมเสื้อคอจีนติดกระดุม ถ้าเป็นเจ้ายังจะสวมเสื้อใหม่คล้ายเสื้อครุยทับอีกชั้นหนึ่ง มีผ้าพันเอว 2 ผืน คือ รัดทับผ้าตื้อยและเสื้อ (ทัศนีย์ ศรีเมืองคล, 2535)

อาณาจักรล้านนามีพัฒนาการด้านการเมืองมาหลายคราบสมัยนับตั้งแต่การสร้างเมืองเชียงใหม่เป็นเมืองหลวงของอาณาจักรล้านนาเมื่อปี พ.ศ. 1839 จนกระทั่งปี พ.ศ. 2101 เป็นยุคแห่งราชวงศ์มังราย ซึ่งระหว่างปี พ.ศ. 2101-2317 อาณาจักรล้านนาเป็นเมืองขึ้นของอาณาจักรพุกามแห่งพม่าและเป็นประเทศราชของอาณาจักรไทย ต่อมาเมื่อมีการปฏิรูปการปกครองในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 เมื่อปี พ.ศ. 2435 อาณาจักรล้านนาได้เปลี่ยนมาเป็นมณฑลพายัพ จากพัฒนาการด้านการเมืองนี้เองสามารถสะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมการแต่งกายของชาวล้านนาที่จะนิยมสวมเสื้อผ้าฝ่ายสีขาวตุ่น หรือสีครามคอกลมแขนสั้น แขนสามส่วนติดกระดุมหรือผูกเขือก ผู้ชายนุ่งการเงงจีนผ้าฝ้ายสีดำเรียกว่า เตี่ยวสะตอ ผู้หญิงนุ่งผ้าชิ้นแบบโบราณ เวลาไปงานพิธีจะห่มผ้าสไบทับลงบนเสื้ออีกชั้นหนึ่ง

ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อพระราชาญาเจ้าดารารัศมี ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้รับพระบรมราชานุญาตให้เสด็จกลับมาประทับที่เมืองเชียงใหม่ พระองค์ได้ทรงนำรูปแบบการแต่งกายของสตรีในกรุงเทพฯ เข้ามาใช้ในครุภัณฑ์และเครื่องประดับ เช่น หมุด แหวน สร้อยข้อมือ ฯลฯ ที่มีลักษณะคล้ายกับการแต่งกายของชาวล้านนา ทำให้เกิดการผสมผสานวัฒนธรรมที่หลากหลาย เช่น ชาวล้านนาจะนิยมใส่เสื้อผ้าแบบเชียงใหม่ เช่น เสื้อผ้าฝ้ายสีขาวตุ่น หรือสีครามคอกลมแขนสั้น แขนสามส่วนติดกระดุมหรือผูกเขือก ผู้ชายนุ่งการเงงจีนผ้าฝ้ายสีดำเรียกว่า เตี่ยวสะตอ ผู้หญิงนุ่งผ้าชิ้นแบบโบราณ เวลาไปงานพิธีจะห่มผ้าสไบทับลงบนเสื้ออีกชั้นหนึ่ง

คนชาติต่างๆ ที่เข้ามาอาศัยอยู่ในเชียงใหม่ร่วมกับคนเมืองมาแต่อดีต ปัจจุบันได้ผสมผสานเข้าด้วยกัน ในทางวัฒนธรรม ทั้งภาษาพูด อาหาร การแต่งกาย ประเพณีพิธีกรรมต่างๆ จนดูเหมือนว่าเชียงใหม่เป็น เมืองที่ประสบความสำเร็จในการผสมผสานทางวัฒนธรรมได้อย่างลงตัว และเหมาะสม อาจกล่าวได้ว่า วัฒนธรรมล้านนาได้มีส่วนหล่อหลอมให้กลุ่มคนเหล่านี้สมกocomกันกลมกลืนเป็น ชาวเชียงใหม่จนถึงปัจจุบัน

กรมศิลปากร (2532, 154) การทอผ้านับเป็นวัฒนธรรมสำคัญของ ล้านนามาแต่อดีต ที่ได้มีการสืบทอดกันมากรุ่นสู่รุ่น โดยผู้หญิงจะมีบทบาทในการทอผ้าไว้ใช้ในครัวเรือน นอกจากประโยชน์ใช้สอยด้านเครื่องนุ่งห่มของสมาชิก ในครอบครัวแล้ว ผ้าทอยังสะท้อนถึงบุคลิกลักษณะของหญิงชาวล้านนาเป็น ผู้มีความละเอียดอ่อน มีความมุ่งมั่นพยายาม จากฝีมือการทอผ้าที่ประณีตสวยงาม

“ผ้าทอพื้นถิ่นล้านนา” เป็นเรื่องราวที่กล่าวถึงการทอผ้าที่มีมาแต่โบราณ ซึ่งถือได้ว่าเป็นภูมิปัญญาของคนล้านนา เริ่มจากเจ้าดารารัศมีได้ถ่ายทอดวิชาการทอผ้าให้กับประชาชนที่สนใจ โดยสมัยก่อนชาวบ้านปลูกฝ้ายเพื่อใช้เท่านั้น ต่อมาเมื่อได้รับการถ่ายทอดจากเจ้าดารารัศมีแล้ว ได้มีการพัฒนาเป็นผ้าทอลายต่างๆ เช่น จังหวัดลำพูน ทอผ้าลายยกดอก ลายดอกพิกุล จังหวัดน่าน ทอผ้าลายน้ำเงิน ซึ่งถ่ายทอดมาจากไทลื้อ จังหวัดแพร่ มีผ้าห่มห่อห้อม จังหวัดแม่ฮ่องสอน ทอผ้าลายสูง อำเภอแม่แจ่ม ทอผ้าลายตีนจก และยังมีลายอื่นๆ อีก

ผู้เขียนบทความพบร่วม เจ้าดารารัศมีทรงพระอัจฉริยาภาพด้านความรู้ผ้าทอพื้นถิ่nl้านนา และเป็นผู้ริเริ่มการถ่ายทอดกระบวนการการทอผ้าและลายผ้าล้านนา บนพื้นฐานศิลปวัฒนธรรมของล้านนาที่มีความงดงามทางด้านงานฝีมือของชาวบ้านในพื้นที่ต่างๆ ในอาณาจักรล้านนา หรือเรียกอย่างเป็นทางการว่า ภาคเหนือ อันประกอบไปด้วย 8 จังหวัด ได้แก่ จังหวัด แพร่ จังหวัดน่าน จังหวัดพะเยา จังหวัดเชียงราย จังหวัดแม่ฮ่องสอน จังหวัดลำปาง จังหวัดลำพูน และ จังหวัดที่เชียงใหม่ จึงทำให้ผ้าทอพื้นถิ่nl้านนาเป็นที่รู้จัก

และทรงคุณค่าจนถึงปัจจุบัน ได้แก่ ผู้ยากดอกลำพูน ผู้ยากดอกลายดอกพิกุล ผ้าลายน้ำไหล ผ้าม่อคื่อม ผ้าลาย

งุ ผ้าตีนจก เป็นต้น

ผู้ยากดอกลำพูน

ผู้ยากดอกลำพูน เป็นงานศิลปหัตกรรมพื้นบ้านของลำพูนที่มีความงดงามประณีตด้วยฝีมือและเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมาหลายช่วงอายุคน เช่นเดียวกับศิลปวัฒนธรรมอื่นๆ ของลำพูน มีการริมต้นในคุ้มเจ้า ซึ่งแต่เดิมมีการทอผู้ยากดอกกันอยู่ก่อน แต่เป็นการทอผู้ยากดอกในผ้าฝ้ายและเป็นลวดลายธรรมชาติ ไม่สวยงามวิจิตรนัก จนกระทั่งพระราชทานเจ้าดารารัศมีซึ่งเป็นพระญาติกับเจ้าเมืองลำพูนได้ถ่ายทอดความรู้เรื่องการทอผู้ยากดอกที่มีลวดลายสวยงามและมีความวิจิตรบรรจง ให้แก่หมู่ข้าราชการบริพารในคุ้มเจ้า ต่อมาก็เริ่มมีการทอผู้ยากดอกจึงได้เผยแพร่ไปสู่สาธารณะชนทั่วไป โดยได้มีการฝึกหัดชาวบ้านจนมีความรู้เรื่องการทอผู้ยากดอกเป็นอย่างดี จึงทำให้จังหวัดลำพูน กลายเป็นศูนย์กลางการทอผ้าใหม่ยกดอกแหล่งสำคัญของประเทศไทย

เอกลักษณ์เฉพาะของผู้ยากดอกลำพูน ผู้ยากดอกลำพูน คือ ผ้าที่ทอยกวดลายให้สูงกว่าผืนผ้า คำว่า “ยก” มาจากลักษณะการทอเส้นไหมที่เชิดขึ้น เรียกว่า “ยก” และเส้นไหมที่จมลงเรียกว่า “จม” แล้วพุ่งกระวยไปในระหว่างกลางโดยเลือกยิกบางเส้นขึ้นบางเส้น เพื่อให้เกิดลวดลาย โดยผู้ยากดอกจะเป็นผู้ยากที่ใช้เส้นไหมเพิ่มพิเศษอยู่ให้เกิดลวดลาย ซึ่งแยกกับการทอโครงสร้างผ้าที่เป็นการทอด้วยลวดลายขัด ๒ ตะกอนในปัจจุบันมีการใช้ดินทองดินเงินมาทอยกเส้นเพิ่มพิเศษให้เกิดลวดลายที่สวยงามเพิ่มขึ้น โดยจะใช้ตะกอลอยแแตกได้เฉพาะหนึ่งไม่สามารถที่จะเปลี่ยนลายได้ ถ้าจะเปลี่ยนลายต้องถอดตะกอลอยออกทั้งหมดแล้ว เก็บลายใหม่ขึ้นมา ลายผ้าที่เก็บเป็นตะกอลอยนั้นสามารถทำได้ไม่ต่ำกว่า 15 ไม้ ต่อหนึ่งลายผ้าใหม่ยกดอกของลำพูน มีจุดเด่น คือ การใช้กลุ่มตะกอลอยแยกสีเส้นไหมเพิ่มพิเศษ ออกเป็น 2-3 ตะกอนในหนึ่งแนวของใหม่ยกเพิ่มพิเศษ ทำให้เกิดสีสัน 2-3 สี ในลวดลายดอก เรียกว่า “ดอกสองสี” ซึ่งเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของผู้ยากดอกลำพูนที่สวยงามและทรงคุณค่าของงานหัตถศิลป์ อันเป็นมรดกภูมิปัญญาของชาวลำพูนที่สืบทอดกันมาจากการบูรุษสู่ลูกหลานในปัจจุบัน

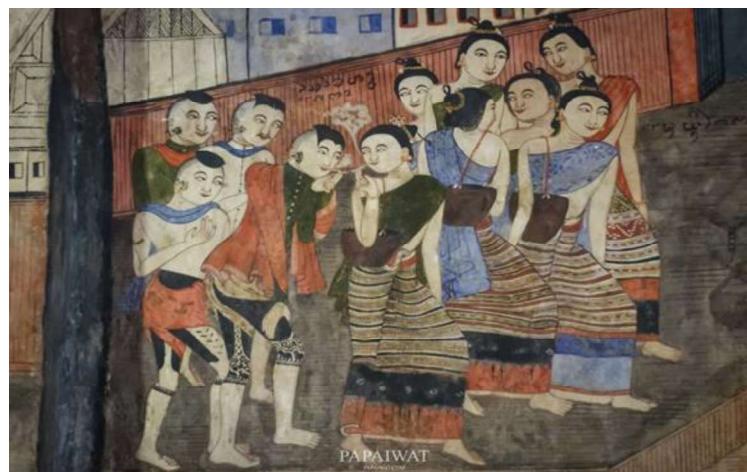
ผู้ยากดอกลายดอกพิกุล

ลายดอกพิกุล เป็นลวดลายผ้าโบราณที่มีการอุดแบบสำหรับผ้าลำพูนในอดีต ซึ่งต่อมาได้มีการอุดแบบลวดลายดอกพิกุลที่หลากหลายขึ้น เช่น พิกุลเครื่อ พิกุลมีขอบ พิกุลก้านแหง พิกุลเชิงใหญ่ พิกุลรม เชร พิกุลเล็ก พิกุลใหญ่ พิกุลสมเด็จ และพิกุลกลม เป็นต้น ซึ่งแต่ละลวดลายจะมีรูปแบบที่แตกต่างกันคือขนาดดอกพิกุล และสีสันของเส้นไหมหรือดินเงิน ดินทองที่กำหนดลงไว้ให้แตกต่างกัน นอกจากนี้ยังมีการเพิ่มลวดลายอื่นๆ ลงไปประกอบกับดอกพิกุล เช่น การเพิ่มกลีบ ก้าน ใบ เกสร และเพิ่มเหลี่ยมของดอกพิกุลเป็นต้น เนื่องด้วยลายดอกพิกุลเป็นลวดลายโบราณที่เป็นเอกลักษณ์ของผู้ยากดอกลำพูน และเป็นที่รู้จักของคนส่วนมาก ดังนั้น ผู้ออกแบบจึงนิยมนำลายดอกพิกุลมาพัฒนา กับลวดลายประยุกต์อื่นๆ เพื่อคงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ของผ้าลำพูนให้ดำรงอยู่สืบไป (รจนา ชื่นศิริกุลชัย, 2542)

ผ้าลายน้ำ้าไหล

ผ้าลายน้ำ้าไหล เป็นหนึ่งในภูมิปัญญาพื้นที่ของชาวยังหัวด่าน เกิดจากความคิดสร้างสรรค์ของช่างทอพื้นบ้าน ชาวนา ที่สตรีใช้สูบไม้เป็นผ้าถุงหรือผ้าชิ้น ทอขึ้น ด้วยเทคนิคพิเศษที่เรียกว่า “เกา” หรือ “ล้วง” เกิดลวดลายที่พลิ้วไหวเมื่อถูกส่ายน้ำ้ากำลังให้เป็นทางยาว สันนิษฐานว่า น่าจะเกิดจากจินตนาการของบรรพบุรุษช่างทอที่จินตนาการ เลียนแบบมาจากสายน้ำ้าน้ำ ซึ่งเป็นสายน้ำ้าที่ไหลคดเคี้ยว มีเกลียวคลื่นพลิ้วไหวสวยงาม เมื่อนำมาทอเป็นลวดลายบนผ้า ผ้าจึงเรียกว่า “ผ้าลายน้ำ้าไหล” ถือเป็นมรดกทางศิลปวัฒนธรรมอันสำคัญของจังหวัดด่าน (ทรงศักดิ์ ปรางค์วัฒนาภุกุล, 2551) มรดกวัฒนธรรมผ้าทอไหลอีกด้วย

หรืออีกข้อสันนิษฐานหนึ่ง อาจสันนิษฐานได้ว่า ผ้าทอลายน้ำ้าไหล อาจเป็นการทอตามเอกลักษณ์ของผ้าทอไหลอีกซึ่งสืบทอดมาจากชาวยาไทอีกด้วยในดินแดนสิบสองปันนา ประเทศจีน ซึ่งบางส่วนได้อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่ท่ารังผา จังหวัดด่าน ด้วยมีร่องรอยที่ปรากฏในจิตรกรรมฝาผนัง วัดภูมินทร์ และวัดหนองบัว ซึ่งเป็นฝีมือช่างสกุลลือ ที่ได้วัดลวดลายของผ้าชิ้นของผู้หญิง ส่วนหนึ่งจะมีลวดลายผ้าชิ้นลายน้ำ้าไหล ประกอบอยู่ในภาพ

ภาพที่ 1: วัดภูมินทร์ จังหวัดด่าน

ที่มา: วัดท่าวัดประเทศไทย, กระทรวงศึกษาธิการ (2525)

ผ้าทอลายน้ำ้าไหล จังหวัดด่าน สันนิษฐานว่ามีต้นกำเนิดการอุกแบบลายมาจากชาวยาไทอีกด้วย โดยปรากฏประวัติในจิตรกรรมฝาผนังวัดภูมินทร์ ที่วัดลวดลายของผ้าชิ้นผู้หญิง ในรูปเป็นลายผ้าชิ้นทั้งหมดด้วยผ้าทอลายน้ำ้าไหลที่ตัดแปลงมาจากผ้าลายชาวยาลือ สมัยแรก ๆ นิยมใช้ใหม่เงินและใหม่ดำเนินลายผ้าตรงส่วนที่เป็นหยักของกระสน้ำ้า จากนั้นใช้ลายมุกรูปสัตว์แทรกเพื่อแสดงว่าไม่ได้ลอกแบบของชาวยาลือมาทั้งหมด ผ้าทอลายน้ำ้าไหลไหลอีกครั้งแรกที่บ้านหนองบัว อ.ท่ารังผา จ.น่าน เป็นศิลปะการทอผ้าด้วยมือ สาเหตุที่เรียกผ้า

ท่องยานน้ำในแหล่งน้ำแหลมฯ ที่ท่องอุโมงค์ลักษณะเหมือนน้ำในแหลมฯ แต่ปัจจุบันมีการคิดพลิกแพลงลวดลายต่างๆ เพิ่มขึ้นอีกมากมาย

ผ้าม่ออ้อม

ม่ออ้อม เป็นเครื่องแต่งกายของชาวภาคเหนือ ในตอนแรกไม่ได้หมายถึงเสื้อม่ออ้อมแต่อย่างใด แต่หมายถึงเสื้อและการเกงหรือเครื่องแต่งกายที่มีศีริรวมอยู่ด้วยกัน ไม่ใช่การแต่งกายของคนไทยแต่ดั้งเดิม แต่เป็นเครื่องแต่งกายของชาวลาภวน ซึ่งชาวลาภวนนี้ได้ถูกการต้อนและอพยพมาจากแขวงเชียงخ่านของประเทศลาว ชาวลาภวนนี้ได้อพยพมาอยู่ที่ทางตอนเหนือของจังหวัดแพร่ และต่อมาก็ได้ย้ายมาอยู่ที่บ้างทุ่งโข้ง ได้ซึ่งเป็นที่อยู่ในปัจจุบันนี้เอง ชาวไทยพวนกลุ่มแรกเข้ามาตั้งรกรากอยู่ที่จังหวัดแพร่ได้ประมาณ 40 ปี ก็ได้มีกลุ่มชาวไทยพวนกลุ่มที่สองเข้ามาเพิ่มเติมอีกกลุ่มหนึ่ง เข้ามาตั้งรกรากอยู่ที่เกลักกัน

เมื่อมีการตั้งหลักปักฐานกันแล้ว ก็ไม่มีการทอผ้าเป็นเครื่องนุ่งที่มีอุโมงค์ใช้ในชีวิตประจำวันกัน และหนึ่งในผ้าที่ได้รับความนิยมกันมากของชาวลาภวนก็คือผ้าผ้าที่ย้อมสีครามดำหรือเรียกว่าผ้าม่ออ้มนั้นเอง มีการตัดเย็บเป็นเสื้อม่ออ้อมและการเกงใช้กัน ต่อมาก็มีการตัดเย็บเสื้อม่ออ้อมอุโมงค์สำหรับผู้ชายเสื้อม่ออ้ม ราคาสูงให้กับคนงานและลูกจ้างที่ต้องเข้ามาทำงานป่าไม้ และด้วยความที่ใส่สบาย สีเข้มทำให้ดูมีสักปรากจากการทำงาน จึงได้รับความนิยมจากคนไทยในจังหวัดแพร่กันอย่างแพร่หลาย ต่อมานายไกรศรี นิมมานเหมินห์ ได้ทำการจัดเลี้ยงต้อนรับท่านกงสุลเมริกัน โดยมีการจัดงานเลี้ยงแบบขันโตกและได้มีการกำหนดให้มีการแต่งตัวด้วยเสื้อม่ออ้มแขนสั้น คาดเอวด้วยผ้าขาวม้า จึงทำให้การแต่งกายด้วยเสื้อม่ออ้มกลายเป็นเอกลักษณ์ของชาวแพร่

ถึงแม้ว่าเสื้อม่ออ้มจะไม่ใช่เสื้อที่เป็นของไทยแต่ก็เป็นวัฒนธรรมการแต่งกายที่มาจากการท่องเที่ยวของชาวลาภวนที่อพยพมาดำเนินการและได้รับความนิยมจากคนไทย ทำให้ในปัจจุบันได้มีการนำเสื้อม่ออ้มกลับมาเป็นเอกลักษณ์การแต่งกายอีกแบบหนึ่งของคนไทยทั่วประเทศ ด้วยความที่เสื้อม่ออ้มนั้นทำมาจากผ้าฝ้ายจึงทำให้สวมใส่สบาย ระยะทางอากาศได้ดีเหมาะสมกับภูมิอากาศของบ้านเรารather มีอากาศแบบร้อนชื้น และตอนนี้เสื้อม่ออ้มยังได้รับความนิยมจากชาวต่างชาติโดยเฉพาะชาวตระหง่าน อย่างชาวญี่ปุ่นและอเมริกาที่เข้ามายังประเทศไทย ด้วยความที่เสื้อม่ออ้มนั้นมีรูปแบบที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวไม่เหมือนใคร ไม่ว่าจะไปที่ไหนถ้าเห็นเสื้อที่มีลักษณะเป็นเสื้อแขนสั้น คอลกอลม มีกระดุมด้านหน้าและมีสีครามดำ ทุกคนจะเรียกเสื้อแบบนี้ว่าเสื้อม่ออ้ม ยิ่งถ้าคาดด้วยผ้าขาวม้าที่เอวด้วยแล้วยิ่งแสดงออกถึงความเป็นไทยลูกทุ่งได้อย่างชัดเจน สีอ่อนหวานที่มีรูปแบบที่ไม่เหมือนใคร

ผ้าลาย

ลายหนี่ชิหรือลายผ้าชิ้นเป็นลายที่เรียงแบบจากการเบลี่ยนสีของเกล็ดงูใหญ่ในเวลาแสงแดดส่องสะท้อนเกล็ดงูจะมีลักษณะเป็นเหมือนลายน้ำในแหลมตามธรรมชาติ ลายที่เกิดขึ้นก่อนจะเป็นลายมีการทดลองลายแบบโดยการมัดผ้าไว้เพื่อให้เกิดเป็นลายเวลาเย็บอุโมงค์ ลายผ้าชิ้นหรือหนี่ชิเวลาเย็บเสร็จเมื่อเวลา

มาถักท่อแล้วก็จะเกิดเป็น乩ดาษต่าง ๆ และจะมีชื่อเรียกของ乩ดาษแต่ละ乩ต่างที่ทอออกมาโดยหลัก ๆ จะมี乩ดาษที่เด่นชัดอยู่ 2-3 乩ดาษในการมัดย้อม乩ดาษนี่จึงคือ 乩ดาษต่างกล่าว, 乩ดาษแซวชะ และ乩ดาษต่างกิ แต่ละ乩ดาษก็จะมี乩ดาษอย่างอีกมากตามที่ผู้ดัดหนี่ได้ออกแบบและต้องการ 乩ดาษนี่ขึ้นหรือผ้าชิ้นเป็น乩ดาษที่ทอออกมาแล้วเป็น乩ดาษไปร่องหรือผ้าชิ้นนั้นเอง จะมีการสวมใส่เฉพาะผู้หญิงเท่านั้นและต้องเป็นผู้หญิงที่แต่งงานแล้วเท่านั้นผู้หญิงสาวไม่สามารถนำมาสวมใส่ได้และสีดังเดิมคือสีขาวและสีแดง สีแดงคือความนักเน่านและอดทนเวลาไม่ครอบครัว ส่วนสีขาวคือความรักที่โปรดঁร์ใสและบริสุทธิ์ แต่ในปัจจุบันผู้หญิงปากเกอญูก็จะประยุกต์หลากหลายขึ้นและหลายสีตามที่ต้องการ

ผ้าตีนจก

จุดกำหนดผ้าตีนจกแม่เจมเท่าที่สืบคันพบอยู่ที่บ้านอาสาม หมู่ที่ 4 ตำบลท่าพา อำเภอแม่เจม จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นที่ตั้งบ้านเรือนของพญาเชื่อนแก้ว พญาเจย ผู้ปักครองเมืองแม่สมัยนั้นทั้งสองท่านได้เดินทางมาจากเชียงรายเป็นเชื้อเครือพญาผู้ปักครองเชียงใหม่ (ตามคำบอกเล่า) นอกจากนั้นยังมีบริวารที่เกี่ยวข้องติดตามมาอีกหลายคนทั้งจากเชียงแสนและลำปาง มีการสันนิษฐานไว้ว่าช่างทอผ้าฝ้ายทอมือ ผ้าตีนจกแม่เจมดังเดิมที่อพยพมาอยู่แม่เจม เป็นช่างทอจากคุ้มเจ้าเชียงใหม่ เพราะมีการทอส่งส่วยให้คุ้มเจ้าเชียงใหม่ทุกปี และในปีพ.ศ. 2468 เจ้าดารารัศมี ได้เสด็จประพาสเยี่ยมเมืองญาติที่นั่งทั้งเชียงราย ลำปางแม่ฮ่องสอน และผ่านข้ามาทางแม่เจม โดยครั้งนั้นได้นำกระดูกเจ้าอินทิชยานนท์ไปปลุกสร้างสุสานไว้บนยอดดอยอินทนนท์

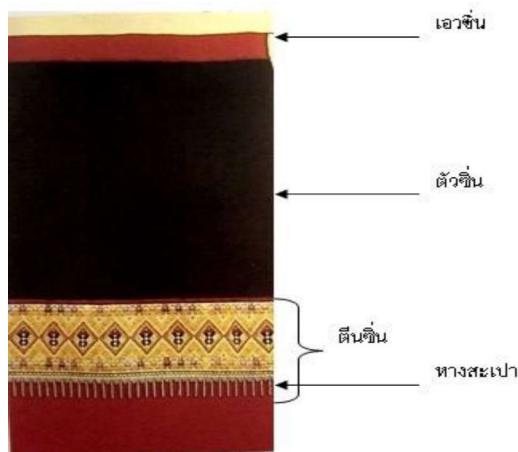
ในอดีต ผ้าตีนจกแม่เจมที่ทอด้วยดินเงิน ดินทอง จะทอขึ้นเพื่อส่งส่วยเจ้าเชียงใหม่ โดยทางคุ้มเจ้าเชียงใหม่ส่งดินเงินดินทองมาให้ การส่งส่วยใช้ช้างบรรทุกไปปีละครั้งพร้อมของส่วยอื่น เช่น ไม้สนุนไพร หวยหนังสัตว์ เข้าสัตว์ ถั่ว ฯ เป็นต้น และห้ามชาวบ้าน “ไพร” นำผ้าตีนจกที่ทอด้วยดินเงิน ดินทอง ผ้าตีนจกถือเป็นสมบัติล้ำค่าและเป็นสิ่งบ่งชี้ฐานะทางสังคม สันนิษฐานว่าชื่นตีนจกแม่เจมน่าจะมีขึ้นในยุคสมัยที่พุทธศาสนาของล้านนามีความเจริญรุ่งเรือง จาก乩ดาษหลายของชื่นตีนจกแม่เจม ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของความคิด ความเชื่อทางพุทธศาสนา จากการประกอบของชื่นตีนจกแม่เจมจะปรากฏ乩ดาษต่าง ๆ เช่น โคม ขัน นาค หงส์ น้ำตัน สะเปา อันเป็นสัญลักษณ์สำคัญของความเชื่อทางพุทธศาสนา อันหมายถึง เข้าพระสุเมรุ ทะลุสิหันดรและสัตว์หิมพานต์ ดังปรากฏอยู่ในการเทศน์มหาชาติ เชิงชั้นสีแดงหมายถึงสรรค์หรือจักรวาล เป็นการแสดงออกชื่นความเคราะห์สักการะเป็นพุทธบูชาของทั้งผู้ทอ และผู้สวมใส่ให้เกิดสั่งร่าสี เป็นสิริมงคลแก่ตนเอง และศาสนาอันศักดิ์สิทธิ์ เพื่อให้เกิดบุญกุศลอันยิ่งใหญ่ โดยมีสรรค์และนิพพานเป็นจุดหมายปลายทาง นอกจากนี้สตรีแม่เจมยังมีการเก็บผ้าตีนจกผืนที่ดีที่สุด งามที่สุดไว้สำหรับตัวเอง เพื่อบูตรหวานจะได้ใช้สวมใส่ให้เมื่อยามลัสสั่งขารแล้ว เพื่อจะได้ไปไหว้พระธาตุเกศแก้วจุพามณีบนสรวงสรรค์เป็นครั้งสุดท้ายผ้าตีนจกแม่เจมนับเป็นงานหัตถกรรมที่ประณีต สวยงาม และมีเอกลักษณ์ ของอำเภอแม่เจม (ระบบสารสนเทศศูนย์อนุรักษ์ผ้าไหม, 2556)

ปัจจุบันช่างทอตีนจกแม่เจมสายตระกูลดังเดิมตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนอยู่กระจัดกระจายตามหมู่บ้านต่าง ๆ เช่น บ้านอาสาม บ้านทับ บ้านยางหลวง บ้านໄเร บ้านห้องฝาย บ้านเหล่าป่าก่อ บ้านห้วยใหญ่ บ้านเหลล

ทิน บ้านนาเรือน บ้านเหล่า บ้านพานัง บ้านแม่ปาน บ้านสองหาร บ้านต่อเรือ บ้านกองกาน บ้านเจียง บ้านพร้าวหนุ่ม บ้านแม่ศึก บ้านศพลอง บ้านแม่นาจor โดยช่างทอเหล่านี้ยังคงรักษาศิลปะการทอตีนจากที่เป็นเอกลักษณ์ของแม่เจ้มไว้ได้อย่างเหนียวแน่น

“ผ้าชิ้นจาก (ตีนจาก) มีความละเอียดประณีตอ่อนช้อย มีความหมายในตัวเอง ความประณีตของลวดลายเป็นเครื่องสะท้อนให้เห็นถึงความเป็นผู้มีอารมณ์เยือกเย็นสุขุม ภูมิเกณฑ์ บางครั้งอาจซ่อนเร้นเรื่องราวและเนื้อหาที่สามารถเล่าขานถึงความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของกลุ่มชน การตั้งถิ่นฐานเชื้อชาติ สภาพภูมิศาสตร์ ความเชื่อ ประเพณี” แม่เจ้ม เป็นคำเรอหนึ่งในจังหวัดเชียงใหม่ ตั้งอยู่ในทุบเชาซึ่งมีที่อุกเชาถนนธงชัย และ ดอยอินทนนท์ล้อมรอบ สภาพพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขาและป่าไม้ ซึ่งถือเป็นแหล่งต้นน้ำที่สำคัญของภาคเหนือ นับเป็นหนึ่งในชุมชนไม่เก่าแก่ของไทยที่ยังคงรักษาและสืบทอดมรดกพื้นเมืองเช่นตีนจาก และ ผ้าทอหลายประเภท อันเป็นศิลปหัตถกรรมที่มีคุณค่าทั้งความงามดงงามและความหมายวิถีชีวิตของคนแม่เจ้ม

จากประวัติศาสตร์แม่เจ้มในอดีต สตรีจะถูกฝึกหัดให้รู้จักทอผ้าตั้งแต่อายุยังน้อย เพื่อพร้อมที่จะหอผ้าสำหรับนุ่งห่มของตนเองและครอบครัว ทุกวันนี้ชุมชนแม่เจ้มโดยส่วนใหญ่ยังนิยมหอและใช้ผ้าห่อที่ทำขึ้นในท้องถิ่น เช่น เสื้อผ้า สะลี (ที่นอน) หมอน ผ้าตัวบ (ผ้าห่ม) ชิ่นแบบต่าง ๆ ได้แก่ ชิ่นห่มอ้วน ชิ่นตาล่อง ชิ่นแแม้ม ชิ่นตาตอบ ชิ่นลัวะ ชิ่นยาง ตลอดจนชิ่นตีนจาก ซึ่งเป็นการหอเพื่อนำมาต่อ กับผ้าถุงหรือที่ขาวบ้านภาคเหนือ เรียกว่า “ชิ่น” นอกจากนี้ ยังมีผ้าที่ใช้เทคนิคการจักในการตกแต่งลวดลาย ได้แก่ ผ้าเชิด ผ้าพาด ผ้าหลบ (ผ้าปูที่นอน) และหน้าหมอนจาก เป็นต้น

ภาพที่ 2: องค์ประกอบของชิ่นตีนจากแม่เจ้ม

ที่มา: ด้านที่ 6 การกิน การอยู่ เครื่องนุ่งห่ม, ชาญณรงค์ ศรีสุวรรณ (2557)

ผ้าจากนับเป็นศิลปะการสร้างลวดลายบนผ้าที่มีความเป็นอิสระในตัวเอง ซึ่งผ้าทอสามารถสร้างจินตนาการและแสดงออกซึ่งความคิดสร้างสรรค์ของตนเองได้มากที่สุด เช่นเดียวกับการวาดภาพและแต้มสีลงบนผืนผ้า ผลงานที่เกิดขึ้นจึงสามารถพัฒนาการไปได้อย่างไม่มีขอบเขตจำกัดผ้าจากแม่เจ้มมีลักษณะเด่นในการ

สร้างผลงานของช่างผู้ทอ ขณะเดียวกันก็ไม่ละทิ้งลายดั้งเดิม ซึ่งสามารถจัดแบ่งผ้าจากตาม ลักษณะลวดลายได้ดังนี้

1. ລວດລາຍອຸດມຄຕີ ເປັນລວດລາຍທີ່ສະຫຼວນຄວາມເຂື້ອໃນສາສນາອອກມາເປັນຮູບສັບລັກໝານອັນເກີຍາເນື່ອງກັບສາສນາ ພບລວດລາຍລັກໝານນີ້ໃນໜຶ່ງຕື່ນຈົກເປັນສ່ວນໃໝ່ ໄດ້ແກ່ ຮູບໂຄມ ຂັ້ນ ນໍ້າຕັ້ນ ນາຄ ມົງສະເປົາ ທີ່ປະກອບບັນເປົ້າເປັນໜຶ່ງຕື່ນຈົກ ນອກຈາກນີ້ຢັ້ງປຣກງານ ຮູບໜັນດອກ ຮູບໜົງສິນິພ້າປ້າດ (ພ້າພາດປ່າ) ອີ່ລາຍນາຄໃນໜັ້ນໜອມ ເປັນຕົ້ນ

2. ລວດລາຍຄນແລະສັ່ວນໃໝ່ພົບໃນຝ້າຫລບສະລີ (ຝ້າປຸ່ງທີ່ນອນ) ຝ້າປັດ ໄດ້ແກ່ ຮູ່ປົມ້າ ຂ້າງ ໄກ່ ລາຍເຊີຍວ່າມາ ລາຍງ່າເຕົາຕາງ ລາຍຟິນປລາ ແລະລາຍຄນ ໃນໜ້າໜອນໄດ້ແກ່ ຮູ່ປົມ້າ ກັບ ເປັນຕົ້ນ

3. ລາວດລາຍພຣຣມພຖກຊາ ພບໃນໜ້າໜອນເປັນສ່ວນໃໝ່ ໄດ້ແກ່ ລາຍດອກຈັນທີ່ ກຸດຝັກແວ່ນ ເປັນຕົ້ນ

4. ລວດລາຍເປົ້າຍບໍ່ເຫັນສິ່ງຂອງໄກລ້ວຕ້ວາ ເປັນ ລາຍກຸດຕາແສງ ກຸດພ່ວເຂືອນມາ ກຸດຮະແຈ ກຸດຂອບເປັດກຸດສາມເສາ ພບລວດລາຍເຫຼົານີ້ໃນໜ້າມອນ

ขั้นตีนจะแม่เจ้มเป็นศิลปหัตถกรรมที่เป็นมรดกทกทوذจากบรรพบุรุษมาแต่โบราณกาล อันเกิดจาก การประดิษฐ์คิดค้น และสร้างสรรค์ลายขั้นบนผ้าด้วยการจัก คือการสอดหรือคักเส้นฝ้ายสีต่างๆที่พุ่งสลับกัน เป็นช่วง ๆ เพื่อให้เกิดเป็นรูปและลายต่าง ๆ ขึ้นมาโดยใช้ขันเม่น โลหะ หรือไม้ปลายแหลมเป็นเครื่องมือ ผ้าตีนจะแม่เจ้มนับเป็นงานหัตถกรรมที่ประณีต สวetyงาม และมีเอกลักษณ์ ของอาเภอแม่เจ้ม

សរុប

พระราชชยาเจ้าได้ทรงเป็นบุคคลต้นแบบ สำรองรักษาไว้ซึ่งชนบธรรมเนียมวัฒนธรรมของล้านนา ถ่ายทอดเรื่องราวภูมิปัญญาล้านนาผ่านผ้าทอพื้นเมือง ที่แฝงด้วยความหมายและทรงคุณค่าในแง่ของประวัติศาสตร์ท้องถิ่น พระองค์ได้ผสมผสานว่าของล้านนาและสยามเข้าด้วยกัน ทำให้มองเห็นว่ามีความงามและสามารถมาประยุกต์ด้วยกันถ้าสมัยนี้คงเรียกว่า นักออกแบบแฟชั่น (Fashion Designer) ในเรื่องของการแต่งกายเสื้อผ้า มีความประยุกต์ทั้งหมด ทั้งเสื้อ ผ้าซิ่น เพราะพระราชชยาเจ้าได้ทรงรวบรวมช่างทอที่ชำนาญมาฝึกฝนลูกหลานในคุ้มหลัง กล้ายเป็นผ้าทอ ยก-ดอกลำพูน อย่างผ้าซิ่นตีนจก ดีนเงินดีนทองแบบเชียงใหม่ พระองค์ได้มีการนำมาสืบสานอีกรั้ง

ดังที่กล่าวมาข้างต้นทั้งหมด แต่พระองค์ได้พื้นฟูแล้วก็นำมาสืบสาน ที่สำคัญคือทำให้มั่นเกิดความงามประยุกต์ใช้และใส่หลวงลายใหม่เข้าไป จนกล้ายเป็นที่นิยม มีลักษณะพิเศษเป็นของล้านนา อาจกล่าวได้ว่าพระราชชาดยา เป็นเสมือนภาพสัญลักษณ์ของผู้หญิงเหนือ อัตลักษณ์ล้านนา นี่คือทุนธรรมของล้านนาที่เด่นชัดมาก เลยทีเดียว ซึ่งมาจากการความคิดสร้างสรรค์ ผ่านกระบวนการเชิงศิลปะของพระองค์ เพราะฉะนั้น จึงกล้ายเป็นทางวัฒนธรรมที่สำคัญมากจนถึงกาลปัจจุบัน

เอกสารอ้างอิง

กรมศิลปากร. (2532). สถาบันศิลปากรพื้นถิ่นภาคเหนือ. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.

กระทรวงศึกษาธิการ. (2525). วัดทั่วประเทศไทย. กรุงเทพฯ: กรมการศาสนา.

ระบบสารสนเทศศูนย์อนุรักษ์ผ้าไหม. (2556). ประวัติความเป็นมาของหัตถกรรมผ้าทอพื้นเมืองจังหวัดเชียงใหม่/มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ชาญณรงค์ ศรีสุวรรณ. (2557). ล้านนาคดีศึกษา .มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ทรงศักดิ์ ปรางค์วัฒนาภุล. (2551). มรดกวัฒนธรรมผ้าทอไทลือ = *Cultural heritage of Tai Lue extiles*. เชียงใหม่: ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ทัศนีย์ ศรีเมืองคล. (2535). ผ้าเมืองเหนือ. เชียงใหม่: คณะศึกษาศาสตร์และศูนย์ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมมหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

รจนา ชื่นศิริกุลชัย. (2542). การศึกษาผ้าไหมไทยภาคอุษาพุน [วิทยานิพนธ์ปริญญาโท]. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่[].